

Feđa Vukić

Stari mačak u NOB-u**Izložba Andrije Maurovića
u Muzeju revolucije naroda Hrvatske,
14. V – 14. VII 1986.**

Dvojak je značaj ratnih crteža Andrije Maurovića. Prije svega oni su među najkvalitetnijim i najuzbudljivijim momentima umjetničkog djelovanja u NOB-u, jer nadilazeći puku dokumentarnost svjedoče o jednom važnom periodu istinski i dojmljivo. Dalje, što je naglašeno i postavom ove izložbe u Muzeju revolucije naroda Hrvatske, problematiziraju proces razvoja stripa i njegovu percepciju u našim krajevima.

Budući da je strip kao izložak već ušao i u etablirane izlagačke prostore, može se reći da je stekao određeno pravo na (institucionalno) postojanje, tj. da je sazrio da bude prihvaćen kao medij koji je ravnopravan nekim tradicionalnijim oblicima likovnog izražavanja. Iako se izlaganje stripa čini pomalo nasilnim postupkom prema njemu samom, jer ga ipak trga iz njegova prirodnog konteksta – novina, to nastojanje da se strip ustakli i objesi na zid važno je ponajprije zbog razbuktalih rasprava o domaćem stripu i njegovu (pre)vrednovanju. To je svakako bitnije od utvrđivanja je li strip umjetnost ili nije.

Te su nam izložbe i posvjedočile o kontinuitetu razvoja stripa kod nas, sve tamo od prvih »kaiševa« u »Koprivama« pa do »Vama« Igora Kordeja. Treba naglasiti da se pravi strip pojavljuje u ovim krajevima između dva rata. Pri tom se pod tim »pravi« smatra redovito objavljivanje u dnevnim i tjednim novinama, dakle onaj pravi zapadni (američki) način. S jedne strane, tu je beogradski krug crtača kao što su Lobačov, Solovjev, Kuznjecov i Navojev. Njihove su storijske u cjelini izvedene ne pretjerano originalno, ali s nekim iznimno zanimljivim i originalnim scenarijskim rješenjima. U crtežu je više nego očit utjecaj ondašnjih najekspoziranijih američkih autora: M. Caniffa i A. Raymonda. S druge strane, tu je Andrija Maurović, neuspješni đak zagrebačke Likovne akademije i marljivi novinski ilustrator koji na sredini tridesetih godina počinje crtati i objavljivati prve svoje stripove. Duhovito i originalno cr-

tani, samosvojnih rješenja i puni ekspresivnog naboja, ti su Maurovićevi prijeratni stripovi osim toga i žanrovski definirani. Njegova politička opredjeljenja bila su poznata (čak i policiji), i on ih vrlo vješto i duhovito plasira u svojim radovima. Tako u stripu »Ljubavnica s Marsa« iz 1935. godine, inače znanstveno-fantastične fabule, crta vojnike koji neodoljivo podsjećaju na mornare i komesare sovjetskog Oktobra. Jedan od njih, Gusev, svojim izgledom podsjeća na samog Lenjina. Cjelokupan Maurovićev prijeratni opus znači vrhunac domaćeg stripa koji u pojedinim svojim dijelovima nisu dostignuti ni do danas.

Poslije početka rata i bezbrojnih peripetija s policijskim aparatom, nakon što je bivao mnogo puta hapšen i zatvaran, Maurović se 1944. godine pridružuje partizanima. Tada nastaje veći broj crteža i karikatura izvedenih različitim priručnim tehnikama, jer, jasno, vremena i sredstava nije bilo u izobilju. Ti su crteži rađeni načinom upravo stripovskog kadriranja, brzim naglašenim potezima s vrlo ekspresivnom vizurom kuta. Maurović se kao dobar karikaturist dokazao već radom u »Koprivama«. Sažetim grafičkim izrazom, koji naglašava samo najbitnije, i britkom satiričkom potkom nastavio se Maurović na djelovanje prve generacije hrvatskih karikaturista okupljenih upravo oko »Kopriva« – Vereša, Križanića i Petrovića. Taj je komprimirani karikaturni grafizam, kakav je uobličen još u »Simplicissimusu«, drugi važan element u formiranju likovnog jezika Starog Mačka uz prije naglašenu stripovsku sintaksu kadrova.

Crteži nastali u NOB-u snažno izražavaju ratni metež naglašenim ritmom poteza, isticanjem važnih pojedinosti i karakteristično stripovskom dinamikom. Karikature, pak, svojom toplinom, nikad ironijom, odaju ljubav za suborce ističući upravo sudbinu i ulogu pojedinca u značajnom i prevratnom povijesnom događaju. Pojedini na brzinu izrađeni krokiji boraca pri odmoru i aktivnostima izvan

borbe emotivne su i intimne varijacije jedne velike teme u periodu koji još nije imao vremena za kanone. Međutim, već Maurovićeva ulja nastala u Zadru i Šibeniku 1945. godine, kao i neki poslijeratni plakati, pokazuju odmake prema diktiranim postulatima koji su kasnije bili općeprihvaćeni i prakticirani. To je razumljivo budući da je riječ o djelima koja »imaju težinu« i narudžbom i izvedbom.

Zaspale i klonule borce mogli smo, poslije Maurovićevih ratnih crteža, vidjeti tek u »Zagorskom cugu« koji je pokrenuo Miljenko Stančić na početku pedesetih godina. Taj je cug zakloparao u povijest odnijevši umorne borce ravno prema intimnim vedutama, »mračnim« sadržajima, individualnim izložbama i nekim sasvim drukčijim načinima likovnog izražavanja. Sve do perona čiji je jedan kolosijek htio biti besprijekorno nov, a drugi namjerno zastario. Tu uočavamo vezu između Maurovićevih ratnih crteža i kasnijih previranja u likovnim zbivanjima, vezu koja se čini izuzetno važnom za egzodus iz tzv. socijalističkog realizma u nove oblike diktatom nesputane umjetnosti. Tome bi svakako trebalo posvetiti više pažnje nego što dopušta ovaj kratki i skicozni osvrt.

Vrijedno je naglasiti da je ratna tematika često bila tretirana i u stripu. Osim u stripovima Andrije Maurovića NOB nije, može se reći, poslužio kao nadahnuće za vrijedno i uzbudljivo djelo. Tek njegovi stripovi, kao što su »Sinovi slobode« ili »Protiv smrti« i drugi, obradili su epohalnu temu na način primjeren mediju. U svim ostalim slučajevima pretežno su to bili nekvalitetni i crtežem i scenarijem slabokrvni stripovi među kojima se izdvaja mutant serijal alegorično-fantastičnog tipa »Mirko i Slavko«. Osim kod Maurovića, do sprege i sažimanja medija i revolucije nije došlo ponajprije zbog nekih idejnih nedoumica, žanrovske neopredijeljenosti i nepoznavanja bitnih odlika jezika stripa. Tu već počinje neki drugi članak ...